

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОЛАБОРАНТІВ – ПЕРСПЕКТИВИ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ**RESPONSIBILITY OF COLLABORATORS – PERSPECTIVES OF DEOCCUPIED TERRITORIES****Србоменко В.О., старший викладач кафедри спеціальних дисциплін***Національна академія Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького*

Статтю присвячено поточному та перспективному аналізу положень чинного законодавства України із питань протидії колабораційній діяльності в умовах сьогодення та з урахуванням потенційних загроз національній безпеці, викликаних збройною агресією російської федерації.

Аргументовано необхідність термінологічного та законодавчого визначення окремих понять, пов'язаних із колабораціонізмом. Обґрунтовано необхідність внесення змін до чинного законодавства для їх оптимізації із метою адекватного реагування на наявні загрози національній безпеці. У межах статті запропоновано визначити в регулятивному законодавстві заходи перехідного періоду на деокупованих територіях. Запропоновано та обґрунтовано необхідність запровадження певного ряду обмежень виборчих прав мешканців тимчасово окупованих територій України, а також заходів їх ресоціалізації. Визначено окремі положення чинних законодавчих актів, які доцільно було б удосконалити, ураховуючи умови сьогодення.

Питання, розглянуті у статті, спрямовані на підвищення ефективності протидії кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки (в тому числі оперативно-розшукової протидії колабораційній діяльності в частині виявлення та фіксації кримінальних правопорушень, правильної кваліфікації діянь під час досудового розслідування, притягнення винних осіб до відповідальності), ліквідацію наслідків такої діяльності, відшкодування збитків, нанесених війною, ресоціалізації мешканців ТОТ та запобігання подібним випадкам у майбутньому.

Для досягнення вищевказаної мети нами поставлені та виконані в межах обсягу статті такі дослідницькі завдання:

- розгляд історичних аспектів в царині колабораціонізму;
- аналіз окремих елементів законодавства щодо відповідальності та запобігання колабораціонізму в перспективі;
- надання відповідних рекомендацій щодо перспектив подальшого розвитку національного законодавства.

Зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: національна безпека, державний суверенітет, державна зрада, колабораційна діяльність, пособництво державі-агресору, відповідальність колаборантів, конституційні права, ресоціалізація та виправлення засуджених, оперативно-розшукова протидія кримінальним правопорушенням.

The article is devoted to the current and perspective analysis of the provisions of the current legislation of Ukraine on countering collaborative activities in today's conditions and taking into account the potential threats to national security caused by the armed aggression of the Russian federation.

The need for a terminological and legislative definition of certain concepts related to collaborationism is argued. The need to make changes to the current legislation for their optimization in order to adequately respond to existing threats to national security is substantiated. Within the scope of the article, it is proposed to define in the regulatory legislation the measures of the transition period in the de-occupied territories. The need to introduce a certain number of restrictions on the voting rights of residents of the temporarily occupied territories of Ukraine, as well as measures for their resocialization, is proposed and substantiated. Certain provisions of the current legislative acts have been identified, which would be expedient to improve, taking into account the conditions of today.

The issues considered in the article are aimed at increasing the effectiveness of combating criminal offenses against the foundations of national security (including operative and investigative combating collaborative activities in the area of detection and recording of criminal offenses, correct qualification of actions during pre-trial investigation, bringing guilty persons to justice), liquidation of the consequences of such activities, compensation for damages caused by the war, resocialization of TOT residents and prevention of similar cases in the future.

To achieve the above-mentioned goal, we set and performed the following research tasks within the scope of the article:

- consideration of historical aspects in the realm of collaborationism;
- analysis of individual elements of legislation regarding responsibility and prevention of collaborationism in the future;
- provision of appropriate recommendations regarding the prospects for further development of national legislation.

Appropriate conclusions have been drawn.

Key words: national security, state sovereignty, treason, collaborative activity, assistance to the aggressor state, responsibility of collaborators, constitutional rights, resocialization and correction of convicts, operational and investigative countermeasures against criminal offenses.

Інтерпретуючи вислів українського поета Максима Рильського «Хто не пам'ятає свого минулого, той не вартий свого майбутнього», можна дійти висновку, що історія циклічна і вивчаючи її, можна провести аналогії із сьогоденням та заглянути у майбутнє. Це ж саме стосується і колабораціонізму, державної зради та пособництва агресору. Вивчаючи історичний досвід, можливо розробити нові механізми протидії цим негативним явищам і у майбутньому, запобігти їм.

Саме поняття «колабораціонізм» походить від французького слова «collaboration» – співробітництво. У сучасному розумінні воно почало вживатись із 1940 року. Саме тоді французький маршал (на той час прем'єр-міністр окупованої нацистами Франції) Анрі Філіп Петен, після зустрічі з Гітлером 24 жовтня 1940 року, у своїй заяві зазначив: «Une collaboration a été envisagée entre nos deux pays... J'en accepte le principe» («Між нашими двома країнами намітилось співробітництво... Я схвалюю це

в принципі»). Як відомо з історії, маршал Петен, уклавши сепаратний договір із Німеччиною, утворив Французьку державу (так званий «режим Віші») та очолив її, ставши прем'єр-міністром (головою Ради міністрів) окупованої нацистами Франції й отримавши диктаторські повноваження. Але фактично цей уряд виконував усі вказівки керівництва Третього Рейху [1]. Режим «Віші» – яскравий приклад співпраці із ворогом та фактично аналог сьогодення ТОТ України, аналог зради та співпраці з агресором.

Звісно, схожі режими встановлювались не лише у Франції, але й у Чехословаччині, Норвегії та інших країнах.

Після звільнення цих країн, на деокупованих територіях проводились заходи і з притягнення колаборантів до відповідальності. У переважній більшості, на початку, ці заходи носили більше характер розправи, наприклад, жінкам Франції, які були коханками німців, примусово голили голови, відбувалась примусова депортація колаборантів

та етнічних німців. Пізніше переслідування колаборантів перейшло в правову площину, проте й ці заходи були неспівставно жорстокими, а іноді носили характер репресій. У загальному, наприклад, у Франції, за результатами таких чисток загинуло близько 9–10 тисяч осіб. Особливо жорстоко карали за «особливе зав'язтя» при співпраці з німцями. Наприклад, перфект, який лише виконував накази режиму Віші, без ініціативи, міг уникнути покарання. У загальному, було заведено близько 300 тисяч кримінальних справ щодо колаборантів. По цим справам винесено близько 50 тисяч вироків, які були пов'язані з ув'язненням і близько 1,5 тисячі смертних вироків.

У Чехії, де існував колабораціоністський режим «протекторату Богемії і Моравії», загинуло від переслідувань приблизно від 20 до 30 тисяч осіб. Спочатку, формально правові рамки забезпечували декрети президента республіки Едварда Бенеша, пізніше – іншими нормативно-правовими актами, такими як «Великий декрет щодо відплати» («Velký retribuční dekret»), відповідно до якого створювались народні суди, які займались справами про колабораціонізм.

У Норвегії до відповідальності притягнули всі 55 тисяч членів колабораційної партії «Національне єднання» та 40 тисяч інших громадян цієї країни (при населенні в 3 мільйони осіб), до смертної кари судами засуджено 713 осіб і 741 людину до довічного позбавлення волі, при цьому більшість смертних вироків були виконані, оскільки на апеляцію відводилось лише 24 години [2].

Звичайно, часи змінюються, цивілізовані країни керуються демократичними, гуманними нормами (зокрема, у більшості країн відсутня смертна кара як вид покарання), разом із тим, із часів Другої світової війни світ не стикався з війною такого масштабу у центрі Європи та кричущими порушеннями норм міжнародного права. Саме тому, на нашу думку, відповідальність за злочини проти людяності, проти основ національної безпеки (включаючи колабораційну діяльність та пособництво державі-агресору), має бути жорсткою та невідворотною. Про це свідчать і соціологічні опитування. В українському суспільстві є суттєвий запит на притягнення колаборантів до кримінальної відповідальності. Так, за результатами одного з таких досліджень, яке проводилось Київським міжнародним інститутом соціології, 69% респондентів підтримують притягнення до відповідальності осіб, що погодились посісти керівні посади в окупаційній адміністрації для забезпечення життєдіяльності. 52% респондентів підтримують таку відповідальність для місцевих бізнесменів, що зберігають робочі місця, надають товари чи послуги, проте платять податки окупаційній адміністрації. 51% – за кримінальну відповідальність для осіб, що отримали паспорти росії на тимчасово окупованих територіях. 49% опитуваних висловились за притягнення учителів, що навчають дітей за стандартами країни-окупанта. 37% вважають за доцільне притягувати до відповідальності пенсіонерів, що подали документи на отримання російських соціальних виплат. 33% опитаних висловились за кримінальну відповідальність співробітникам комунальних підприємств, які підтримують критичну інфраструктуру але заробітну плату отримують від окупаційної влади. І 24% вважають правильною кримінальну відповідальність для лікарів, що надають послуги за стандартами рф [3].

У даному випадку суспільний запит на відповідальність колаборантів тісно поєднаний з необхідністю держави забезпечити свою національну безпеку, своє існування та запобігти таким загрозам у майбутньому.

Отже, питання притягнення до відповідальності зрадників, колаборантів та пособників окупантів, а також ресоціалізації мешканців ТОТ є важливим питанням, у тому числі із метою недопущення подібних проявів у майбутньому. Одним із перших документів у цьому напрямку є проект Закону України «Про засади державної політики

перехідного періоду» від 09 серпня 2021 року № 5844. Як зазначається авторами, цей законопроект розроблений із метою належного законодавчого врегулювання державної політики перехідного періоду – комплексу заходів із протидії збройній агресії російської федерації проти України, відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно визнаного державного кордону та забезпечення державного суверенітету України, відновлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування на тимчасово окупованих територіях, подолання наслідків збройної агресії російської федерації проти України, реінтеграції тимчасово окупованих (деокупованих) територій та їхніх мешканців, розбудови сталого миру та неповторення окупації.

Законопроект мав би впорядкувати та осучаснити існуючу профільну термінологію, а також запровадити поняття, які розкривають його новели.

Законопроект пропонується розподілення регулювання на конфліктний та постконфліктний періоди, що дозволить визначити певний алгоритм дій держави під час реінтеграції тимчасово окупованих (деокупованих) територій та їхніх мешканців, деокупації тимчасово окупованих територій, включаючи питання демілітаризації та розброєння, розв'язання гуманітарних проблем, відновлення правосуддя тощо.

Окрім цього законопроект пропонує:

1) запровадити елементи перехідної юстиції, зокрема, відповідальність за правопорушення, пов'язані з тимчасовою окупацією, обмеження щодо обрання та призначення на посади громадян України, які були долучені до діяльності окупаційних сил та/або окупаційних адміністрацій російської федерації, заходи з розбудови сталого миру та заходи неповторення окупації;

2) окреслити засади відновлення правосуддя на деокупованих територіях;

3) запровадити інститут конвалідації правочинів, що були вчинені на тимчасово окупованих територіях, а також визнання результатів та періодів навчання на тимчасово окупованих територіях;

4) створити передумови формування кадрового резерву для роботи на деокупованих територіях;

5) встановити обмеження щодо обігу валюти держави-агресора протягом перехідного періоду.

Також законопроект передбачає втрату чинності низкою законів та постанов, що стосуються статусу тимчасово окупованих територій, а також щодо Автономної Республіки Крим напередодні здобуття незалежності України та у перші роки після цього, які вже реалізовані [4].

Так, звичайно, цей законопроект не враховує певну низку положень, що стали актуальними після 24 лютого 2022 року, проте, як основу для подальшого удосконалення, його можна використовувати.

Разом із тим, ураховуючи ті негативні наслідки, які спричинені війною росії проти України, його положення виглядають дещо «м'якими».

Наприклад, у статті 9 вказаного законопроекту, яка має назву «Засади відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені у зв'язку із тимчасовою окупацією», вказано, що:

1. Не допускається переслідування та покарання осіб, які не вчинили правопорушень на тимчасово окупованих територіях.

2. Особа, яка, перебуваючи у складі окупаційних сил чи окупаційних адміністрацій російської федерації, вчинила кримінальне правопорушення у зв'язку з тимчасовою окупацією, не може бути звільнена від кримінальної відповідальності (крім випадків, передбачених Кримінальним кодексом України) і до неї не може бути застосована амністія, якщо вона вчинила злочин:

1) який підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду у межах, визнаних Україною;

2) визначений статтею I Конвенції про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства або статтею I Європейської конвенції про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів;

3) склад якого включає діяння, визначене частиною першою статті I Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання;

4) що спричинив смерть людини або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень;

5) який є умисним тяжким або особливо тяжким злочином проти життя та здоров'я особи, проти волі, честі та гідності особи, проти статевої свободи та статевої недоторканості особи або проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку;

6) передбачений розділом I Особливої частини Кримінального кодексу України, будучи суддею, прокурором, народним депутатом України, депутатом Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатом місцевої ради, міським, сільським, селищним головою або військовослужбовцем.

3. Іноземці та особи без громадянства, які перебувають у складі окупаційних сил чи окупаційних адміністрацій російської федерації, вчинили кримінальні правопорушення у зв'язку із тимчасовою окупацією, не можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності (крім випадків, передбачених Кримінальним кодексом України) і до них не може бути застосована амністія.

4. Особливості амністії та звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у зв'язку із тимчасовою окупацією, визначаються законом [4].

Тут варто звернути увагу на пункт 6 частини другої цієї статті, де передбачено спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення. Так, це звичайно лише законопроект, проте, на нашу думку, розмежування між спеціальним та загальним суб'єктом у кримінальних правопорушеннях проти основ національної безпеки є недоречним.

Також хотілось би звернути увагу на положення статті 10 цього законопроекту, а саме – приписи щодо обмеження права бути обраним на місцевих виборах та на зайняття посад. Зокрема у ній зазначено, що:

1. З метою недопущення до виконання функцій держави або місцевого самоврядування осіб, які своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи (та/або сприяли їх здійсненню), спрямовані на підрив основ національної безпеки і оборони України або порушення прав і свобод людини, до них застосовуються обмеження права бути обраним на місцевих виборах та на зайняття посад.

2. Підстави та порядок застосування обмежень права бути обраним на місцевих виборах та на зайняття посад визначаються законом.

3. Обмеженню права бути обраним на місцевих виборах та на зайняття посад підлягають особи, які були у складі:

1) окупаційних сил російської федерації та внаслідок своєї діяльності у них не завдали шкоди життю та здоров'ю громадян;

2) окупаційних адміністрацій російської федерації та внаслідок своєї діяльності у них не завдали шкоди життю чи здоров'ю громадян;

3) окупаційних сил або окупаційних адміністрацій російської федерації та внаслідок своєї діяльності у них завдали шкоди життю чи здоров'ю громадян;

4) вищого керівництва окупаційних сил та окупаційних адміністрацій російської федерації.

4. Обсяг обмежень, що застосовується до осіб, категорії яких визначені частиною третьою цієї статті, встановлюється відповідно до категорії та з урахуванням індивідуалізації.

5. Не підлягають обмеженням, передбаченими цією статтею, особи, які:

1) у складі окупаційних адміністрацій російської федерації забезпечували життєдіяльність тимчасово окупованих територій та внаслідок своєї діяльності у них не завдали умисно шкоди життю та здоров'ю громадян;

2) перебували у складі окупаційних сил російської федерації із примусу або проти своєї волі та внаслідок своєї діяльності у них не завдали умисно шкоди життю та здоров'ю громадян;

3) перебували у складі окупаційних адміністрацій російської федерації із примусу або проти своєї волі.

6. Особам, щодо яких застосовано обмеження, передбачені цією статтею, гарантується право на захист та оскарження рішень, у тому числі до суду [4].

Частиною п'ятою цієї статті визначено ряд категорій осіб, на яких не розповсюджується такі обмеження, і це, на нашу думку, не допустимо.

Ураховуючи положення Кримінального кодексу, вказані особи є суб'єктами кримінальних правопорушень, передбачених статтею 111-1 КК України «Колабораційна діяльність», та повинні бути притягнені до кримінальної відповідальності. Проте, наприклад, наявність чи відсутність судимості не є перешкодою для обрання на посаду Президента України, зокрема, ні статтею 103 Конституції, ні статтею 75 Виборчого кодексу такі обмеження не встановлені. Для народних депутатів України статтею 76 Конституції та статтею 134 Виборчого кодексу визначено, що не може бути обраним до Верховної Ради України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку [5; 6]. Тобто, законодавством допускається можливість балотування та обрання на вищі державні посади осіб, засуджених за кримінальні правопорушення, зокрема, і проти основ національної безпеки. Тобто, надання змоги цим особам керувати державою, яку вони зрадили, яку прагнули знищити. На нашу думку, це абсурдно, виключення можуть скласти тільки випадки реабілітації незаконно засуджених.

Звісно, статтею 38 Конституції кожному громадянину гарантовано право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати й бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Разом із тим, ураховуючи вищевикладене та існуючі умови сьогодення й загрози національній безпеці, ці положення основного закону доцільно було б переглянути.

На підтвердження цього можуть свідчити й ті факти, що у 2014 році, зомбовані пропагандою мешканці деяких областей України брали участь у незаконних референдумах за входження АР Крим до складу РФ, створення квазіутворень «днр» та «лнр», а також голосували за проросійських політиків та заборонені нині проросійські партії. Крім цього, зі слів очевидців, багато мешканців зруйнованих вщент українських міст, наприклад Маріуполя, зустрічали росіян як «визволителів». Чи можна надавати таким особам право голосу та право впливати на життя України? Напевно, запитання риторичне. Мешканці Донеччини, Луганщини, Криму вже протягом 8 років щоденно піддавались цілеспрямованій антиукраїнській пропаганді, пропаганді «російської величі» та імперіалізму, змінити їх світогляд буде досить складно й це займе певний період часу. Отже, на нашу думку, вказаним вище громадянам доцільно було б обмежити право голосування на певний проміжок часу, до моменту їх ресоціалізації. Для цього статтю 38 Конституції України доцільно б доповнити словами: «Крім випадків передбачених законом», наприклад Законом України «Про засади державної політики перехідного періоду» (після відповідного доопрацювання проекту та його прийняття).

Варто зазначити, що обговорення цього питання у Верховній Раді вже були.

Поряд з цим, після звільнення ТОТ, на їх територіях все одно необхідно буде формувати органи державної влади та місцевого самоврядування і хто, як не місцеві мешканці можуть найкращим чином приймати в ньому участь та проводити відповідні заходи з налагодження мирного життя. Доречним буде питання, як діяти у такому випадку? Відповідь дуже проста. Згідно з даними, оприлюдненими Міжнародною організацією з міграції (МОМ) у своєму звіті, станом на 23 серпня 2022 року в Україні налічувалось близько 6 млн. 975 тис., внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Із них 61% (4 млн. 245 тис.) зі сходу України, 20% (1 млн. 408 тис.) із південних регіонів [7]. Цифри, звичайно, відносні. Разом із тим, кадровий потенціал для формування органів місцевої влади та самоврядування є (після відповідної перевірки та верифікації), тим паче багато із цих ВПО стали на захист України в лавах сил безпеки та оборони, займаються волонтерською та іншою корисною для України діяльністю.

Звичайно, процес внесення відповідних змін у Конституцію потребує більш детального вивчення та тривалого часу, публічного обговорення тощо.

Згідно статті 64 Основного закону, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції [6].

Враховуючи це, на законодавчому рівні необхідно закріпити запровадження воєнного чи надзвичайного стану на звільнених територіях після перемоги на час перехідного періоду, продовжити роботу військово-цивільних адміністрацій. Це дасть можливість обмежити зокрема виборні права окремої групи громадян та дасть час необхідний для внесення змін до Конституції та прийняття інших законодавчих актів і впровадження механізмів направлених на вирішення вищевказаної проблематики.

Окремо хотілось би розглянути відшкодування збитків, заподіяних державі зрадниками, колаборантами або пособниками агресору внаслідок своєї протиправної діяльності.

У більшості санкцій статей Кримінального кодексу, що стосуються кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, передбачено матеріальну відповідальність у вигляді конфіскації майна. Проте, вартість цього майна не покрити вартість заподіяної шкоди, завданої суб'єктами цих кримінальних правопорушень прямо чи опосередковано.

Згідно з даними, озвученими прем'єр-міністром України, станом на 1 червня 2022 року, збитки України від війни становлять 350 мільярдів доларів США. Згідно із прогнозами, до кінця року ця цифра мала подвоїтись [8]. Звісно, відшкодування збитків буде здійснюватися агресором, проте, для відбудовання зруйнованої інфраструктури та економіки в цілому будуть необхідні не лише фінанси, але й робоча сила.

У даному випадку Україна має повне моральне право використовувати робочу силу військовополонених та колаборантів, які цю шкоду й завдали, як прямо, так і опосередковано.

Після перемоги на нацистською Німеччиною членами антигітлерівської коаліції широко використовувалась праця військовополонених та інших представників німецького народу на зруйнованих об'єктах та концентраційних таборах, що мало не тільки економічну скла-

дову, але й виховну ціль. Багато німців не усвідомлювали окремі аспекти діяльності нацистського режиму, але, побачивши на власні очі жахи концтаборів, кардинально поміняли свою точку зору.

Логічним було б і аналогічним чином використовувати працю зрадників, колаборантів та пособників агресору (мається на увазі вина яких доведена судом). Звичайно, примусова праця законодавством України заборонена. Разом із тим, статтею 6 Кримінально-виконавчого кодексу «Виправлення і ресоціалізація засуджених та їх основні засоби» визначено, що:

1. Виправлення засудженого – процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки.

2. Ресоціалізація – свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Необхідною умовою ресоціалізації є виправлення засудженого.

3. Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), пробація, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив [9].

Тобто суспільно корисна праця та соціально-виховна робота є одними із ключових елементів виправлення та ресоціалізації засуджених. Із цією метою їх варто залучати до розбору зруйнованих будинків і об'єктів інфраструктури, будівництва нових, а особливо ексгумації та перепоховання загиблих захисників та місцевого населення, прибирання російських катівень, догляду за особами, що стали інвалідами внаслідок бойових дій, прибирання дитячих будинків із дітьми, які стали сиротами внаслідок війни, тощо. Виконання таких робіт буде не тільки суспільно-корисною працею, а й елементом психологічного впливу на особистість засудженого, його перевиховання.

Враховуючи це, у відношенні осіб, засуджених до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти національної безпеки, доцільно було б внести зміни до Кримінально-виконавчого кодексу на предмет саме примусового залучення до виконання робіт з ліквідації наслідків збройної агресії проти України. Зокрема, такі зміни необхідно внести до статті 60 «Умови праці засуджених до обмеження волі», статті 118 «Залучення засуджених до позбавлення волі до суспільно корисної праці» та статті 121 «Оплата праці засуджених до позбавлення волі». При цьому частину доходів від такої праці спрямувати на відновлення завданих війною збитків.

Отже, підводячи підсумок вищевикладеному, варто зазначити, що війна російської федерації проти України, починаючи з 2014 року, а особливо в її активній фазі із 24.02.2022 року, викликала безліч проблем не тільки в обороні, захисті та звільненні країни, а й у нагальному вирішенні ряду інших питань, таких як протидія кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки.

У межах статті нами запропоновано законодавчо визначити заходи перехідного періоду на деокупованих територіях. Запропоновано та обґрунтовано необхідність запровадження певного ряду обмежень виборних прав мешканців ТОТУ, а також заходів їх ресоціалізації. Визначено окремі положення чинних законодавчих актів, які доцільно було б удосконалити, урахувавши умови сьогодення.

Вирішення цих питань, у тому числі й на законодавчому рівні, носить невідкладний характер. У своїй статті ми спробували проаналізувати, визначити окремі елементи вирішення цієї проблематики та аргументувати їх.

Визначили окремі нормативно-правові акти в цій царині, які доцільно було б удосконалити чи змінити.

Звичайно, цей процес довгий та тернистий, разом із тим необхідний і, сподіваємось, початок цьому вже покладений.

ЛІТЕРАТУРА

1. Подолання тоталітарного минулого – Частина 7: Пам'ять про Подолання минулого як європейський вибір України (закінчення). Персональний блог Владислава Гриневича : веб-сайт. URL: <https://uamoderna.com/blogy/vladislav-grinevich/grynevych-part-7> (дата звернення 09.01.2023)
2. Компанія переслідування колабораціоністів: поголити, вигнати, вбити. Радіо Свобода : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/27013908.html> (дата звернення 09.01.2023)
3. Понад дві третини українців хочуть покарання для колаборантів. Українська правда : веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/08/18/7363766> (дата звернення 09.01.2023).
4. Про засади державної політики перехідного періоду : Проект Закону України від 09 серпня 2021 р. № 5844. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72625 (дата звернення 09.01.2023).
5. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 09.01.2023).
6. Виборчий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення 09.01.2023).
7. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. URL: <https://displacement.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischenny-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-8-17-23> (дата звернення 09.01.2023).
8. До кінця року завдані економіці України внаслідок війни збитки подвоються до \$700 млрд – Шмигаль. Інтерфакс Україна : веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/878120.html> (дата звернення 10.01.2023).
9. Кримінально-виконавчий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення 10.01.2023).